

УДК 130:316.796.011

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(86).2019.61-70

СПОРТИВНА ТА ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ В КОНТЕКСТІ СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

І. Я. Олексин*

Стаття присвячена розгляду фізичної активності та спортивної діяльності як специфічних соціально-культурних явищ. Розглянуто їх роль в повсякденному житті сучасної людини у їх зв'язку із здоровим способом життя та фітнес-культурою.

Досліджено цінності та соціальні орієнтири, які стимулюють особистість до позитивного розвитку й фізичного вдосконалення, насамперед, своєї тілесності через цілеспрямоване використання волі. Зокрема нами звернуто увагу на такі стимули, як внутрішні стани й переживання людини, а ще сімейний чи родинний досвід, національна-культурна традиція. Соціально-культурні стандарти поведінки можуть заохочувати до фізичної активності, спортивної активності чи діяльності, щоб стимулювати розвиток агресії, грубості та ін. Але в інших спільнотах спортивна активність людей покликана, навпаки, запобігати останнім через змагання, ігри, гімнастичні вправи та подібне.

Здійснено аналіз поглядів Конфуція та Лао-цзи про місце і роль бойових мистецтв як різновиду соціальної активності людини та її значення у суспільному житті Стародавнього Китаю. Доведено, що в епоху Античності Платон та Аристотель теж розглядали регулярне заняття спортом як умову удосконалення особистості. Зазначено, що якщо в часи Середньовіччя було накладено табу на тіло та тілесність як нижчі якості людини, то в епоху Відродження та Нового часу у філософських напрацюваннях Дж. Бруно, Дж. Локка, Жан-Ж. Руссо та ін. розглядаються питання спорідненості духовного і тілесного начал людського буття, ролі здоров'я й фізичних вправ та ігор в його зміцненні та примноженні. Грунтуючись на ідеях Х. Ортеги-і-Гассета та Й. Хейзінга в розумінні соціокультурного змісту спорту як різновиду ігрової діяльності, наголошено, що, починаючи з другої половини ХІХ століття, посилену фізичну активність й спортивну діяльність доцільно досліджувати як явища, характерні насамперед для культурної традиції Європи, а з другої половини минулого століття - як загальнолюдський феномен, якому властивий яскраво виражений не лише змагальний зміст, а й прагнення до раціонального або здорового способу життя.

Ключові слова: людський капітал, здоровий спосіб життя, воля, фітнес-культура, соціальна активність, спортивна діяльність, цілеспрямованість, повсякденність

** Кандидат філософських наук
(Національний університет фізичного виховання і спорту України)
igoroleks@ukr.net
ORCID 0000-0002-6650-627X

SPORTS AND PHYSICAL ACTIVITY IN THE CONTEXT OF THE MODERN MAN'S WAY OF LIFE

I. Ya. Oleksyn

The article deals with the consideration of physical activity and sports activity as specific socio-cultural phenomena. Their role in daily life of a modern person in relation to a healthy lifestyle and fitness culture is considered.

Values and social orientations that stimulate the individual to positive development and physical improvement, first of all, his physicality through purposeful use of will, are investigated. In particular, we draw attention to incentives such as internal states and human experiences, as well as family or family experiences, national and cultural traditions. Socio-cultural standards of behavior may encourage physical activity, sporting activity to stimulate the development of aggression, rudeness, etc. But in other communities, people's sport activity is intended, on the contrary, to prevent the latter through competitions, games, gymnastics and the like.

The views of Confucius and Lao Tzu on the place and role of martial arts as a kind of human social activity and its importance in the social life of Ancient China are analyzed. It is proved that in the Antiquity, Plato and Aristotle also considered regular sports as a condition of personal improvement. It is noted that if in the Middle Ages taboos were imposed on the body and physicality as lower qualities of man, then in the Renaissance and Modern times in the philosophical works of G. Bruno, J. Locke, J.-J. Rousseau and others. The questions of the affinity of the spiritual and physical principles of human being, the role of health and exercise and games in its strengthening and multiplication are considered. Based on the ideas of J. Ortega-y-Gasset and J. Hasing in the understanding of the socio-cultural content of sport as a kind of game activity, it is emphasized that, since the second half of the nineteenth century, it is advisable to explore the increased physical activity and sports activities as a tradition for the phenomena, and from the second half of the last century - as a universal phenomenon, which is characterized by a pronounced not only competitive content, but also the desire for a rational or healthy lifestyle.

Keywords: Human Capital, Healthy Lifestyle, Will, Fitness Culture, Social Activity, Sports Activity, Purposefulness, Everyday Life

Постановка проблеми. Серед різновидів соціально-культурних явищ спортивна діяльність належить до тих феноменів, котрі лише в другій половині ХХ століття викликали неабиякий інтерес і постали як об'єкти філософського осмислення. Мова йде, насамперед, про прагнення особистості до фізичного вдосконалення, що стимулюється конкретною спільнотою; це передбачає звернення до сфери цінностей, на основі яких особистість вибудовує таку стратегію свого життєвого шляху. В такому випадку спортивна активність постає особливим способом формування та задоволення потреби тілесного удосконалення, внутрішньої розрядки

від навантаження й контролю над своїм тілом та ін. Проте спортивна активність є не тільки специфічним різновидом соціальної активності тієї чи іншої особистості, вона є також складовою частиною особливого виду людської діяльності, а саме професійної діяльності. Остання існує на перетині способу існування й позитивного розвитку особистості, а також діяльності та взаємодії представників конкретної спільноти.

Досліджуючи спортивну діяльність у якості об'єкта соціально-філософського розгляду, варто наголосити, що вона, як професійне прагнення вищих досягнень через використання тілесності, уваги й вольових зусиль людини, бере свій

початок з глибинних пластів матеріальної та духовної культури ще давнього соціуму, у якому змагальні ігри у вигляді мирних протиборств сприяли узгодженню як індивідуальних, так і групових конфліктних ситуацій. Наприклад, у часи Русі відомі так звані кулачні бої, учасники яких в такий спосіб розважалися чи узгоджували конфліктну ситуацію. З усвідомленням можливості тренувати тілесні та розумові здібності особистості, появою неупередженого визначення переможців і виникнення належної фіксації ситуацій протиборства, останні поступово набували статусу спортивної діяльності. Зокрема перші Олімпійські ігри з VIII ст. до н.е. відомі на території Пелопоннесу як змагання бігунів, а потім програма змагань була доповнена стрибками в довжину, киданням металевого диску, кулачними боями й перегонами колісницями. Але участь в них мала елітарний характер, а щоб бути у гарній фізичній формі чоловіки Давньої Греції постійно та активно займалися у гімназіях, як спеціальних місцях для фізичного тренування. Фізичному вихованню молоді приділялася значна увага, підлітки та юнаки посилено тренувалися під керівництвом гімназіарха. Але в сучасному суспільстві спортивна діяльність може мати й має й комерційне спрямування, наприклад як складова потужної індустрії розваг. Вона тоді стосується професіоналів, які заради комерційного успіху можуть не розглядати здоровий спосіб життя власним життєвим орієнтиром. Як приклад – проблеми допінгу чи значного ступеня травматизму при здійсненні такої діяльності.

Ступінь наукової розробленості.

Треба наголосити, що проблема осмислення ціннісного виміру спортивної діяльності, спонук спортивної активності сучасної людини, насамперед як мешканця

великого міста, не є всебічно і комплексно розглянутою у філософських дослідженнях та потребує змістовного й послідовного висвітлення.

При аналізі зв'язку спортивної активності та спортивної діяльності людей, варто вказати на притаманний їм двоїстий характер, сутність якого обґрунтував відомий представник Франкфуртської школи соціальної філософії Т. Адорно: "Спорт двозначний: з одного боку, він може мати антиварварський і антисадистський ефект, завдяки fair play, лицарству, уваги до слабого. З іншого боку, багато його форм і правил здатні посилювати агресію, грубість і садизм, особливо тих осіб, які активно займаються спортом" [1: 99]. Зрозуміти таку двоїстість можна, коли звернути увагу на внутрішній світ та цінності людини, яка прагне займатися спортом (незважаючи на те, чи це так званий любительський спорт, тобто хобі особистості, чи професійний спорт). Обґрунтовуючи важливість аналізу суб'єктивного начала в житті особистості В. Шинкарук, зауважив, що ми у своєму повсякденному житті не так живемо як переживаємо [2: 12]. Тобто, спортивні навантаження, тренування та подібне, як складова спортивної активності та спортивної діяльності, мотивуються не тільки прагненням до фізичного вдосконалення, контролю над тілом, розвитку волі у людини. Значення має ще й внутрішній стан, переживання як стимул.

А ще вкажемо на ціннісні установки особистості, сформовані під впливом сімейної, національної традиції. В деяких спільнотах цінністю в поведінці визнається індивідуалізм, але в інших ним може стати колективізм чи корпоративізм. Англійський дослідник К. Стерельни (Kim Sterelny) зазначає: "Якщо зразком взаємодії в групі зазвичай є кооперація <...>, і якщо агенти мають

тенденцію набувати соціальних навичок, які їм прищеплюються, то корпоративізм буде широко поширеним, а некорпоративна поведінка сприйматиметься як екстремальна" ("If patterns of interaction within a group are typically cooperative<...>, and if agents tend to acquire the social habits to which they are exposed, cooperative behaviour will be more common, and uncooperative behaviour will tend to be less extreme") [3: 32]. Тоді досвід сім'ї, родини, конкретного суспільства або стимулює інтерес до спортивної активності, або навпаки меншовартує. Соціально-культурні стандарти поведінки можуть заохочувати до спортивної активності чи діяльності через змагання, ігри, гімнастичні вправи та подібне, щоб запобігати конфліктам, агресії або грубості в стосунках та ін. Але в інших спільнотах спортивна активність людей покликана, навпаки, стимулювати розвиток останніх.

Окреслення невіршених питань, порушених у статті. Маємо підстави вважати, що багатовіковий шлях генезису й розвитку спортивної активності, який торкається життя не одного покоління, не може не бути в центрі уваги як міфологічних сюжетів, так і філософських ідей, починаючи зі стародавніх суспільств, аж до сьогодення. Їх аналіз дає змогу, на наш погляд, виявити цінності та соціальні орієнтири, які стимулюють особистість до позитивного розвитку та вдосконалення, насамперед, своєї тілесності й цілеспрямованого використання волі. На їх основі уможлиблюється осмислення значення здорового способу життя і фітнес-культури в сучасному суспільстві.

Мета дослідження. Ми будемо використовувати двоетапну стратегію, щоб розкрити зміст положення про зв'язок спортивної активності та фітнес-культури за їх спорідненістю в цілях, а також залежність спортивної

активності сучасної людини від визнання нею потреби фізичного, тілесного вдосконалення. По-перше, одним із завдань цієї публікації є розгляд питання ціннісного виміру спортивної діяльності крізь призму її розвитку з періоду стародавніх суспільств, насамперед античних, аж до початку XXI століття. По-друге, ми прагнемо проаналізувати напрацювання мислителів різних часів про значення спортивної активності людини для її здорового способу життя. Також наша увага зосереджена на розгляді ролі фітнес-культури в сучасному суспільстві, її значенні для розвитку людського капіталу.

Виклад основного матеріалу.

Аналізуючи спортивну активність людини як соціально-культурне явище, треба вказати інтерес до нього філософії ще з часів Стародавнього Китаю. Так, в даосизмі напрацьована ідея про те, що істотною рисою стану Дао є перебування особистості в умовах блокування нею активності, перш за все фізичної. А для цього необхідно поєднати власну життєдіяльність з природними процесами, подіями природних стихій. Більш того, досягнення Дао розкриває перед людиною потаєний світ її внутрішніх станів, космологічних у своїй основі. Такий шлях передбачає відсутність для неї будь-якої діяльності. Як зазначає китайський філософ Гуань Ін-цзи, коли на спортивних змаганнях "сходяться два стрільця з лука, вони дивляться, хто з них умілий, а хто невмілий. Коли сходяться два гравці у шашки, вони дивляться, хто виграв, а хто програв. Коли ж сходяться дві людини, що знайшли Дао-шлях, то їм нічого побачити один у одного. У тих, кому нічого побачити один у одного, немає ані мистецтва, ані вміння, ані перемоги, ані поразки" [4: 39]. Тут бачимо своєрідний осуд тих, хто не вдосконалюється тілесно. Проте

цікавими в даосизмі є погляди про тіло як існуючого в двох аспектах, зокрема внутрішнього тіла, у якому існує "Я". Тому сприйняття тіла як цілісного утворення, мислячого організму в філософії Дао має яскраво виражений символічний зміст. Поряд з цим, у філософській думці Стародавнього Китаю має місце осмислення Уншу та Гунфу як бойових мистецтв, котрі є не лише як втілення спортивної діяльності. Це ще й спосіб людського життя, заснованого на певних філософсько-етичних ідеях й прагненні до психічно-фізичного вдосконалення.

Проте ми звернемо увагу, що в стародавньому китайському суспільстві особливе місце займали бойові мистецтва (служували для самозахисту, застосовувалися на полюванні, під час військових тренувань, військових конфліктів). Значна роль бойових мистецтв в суспільному житті тогочасного Китаю засвідчується тим, що Конфуцій радив правителю на ім'я Дін, створити належні умови для навчання підлеглих письменності та бойовим мистецтвам [4: 59-68], як наочного прояву спортивної діяльності. Тоді остання в цьому соціумі визнавалась суспільно важливим видом діяльності людей.

Треба вказати, що в період Античності, Платон як прихильник інтересів афінської аристократії, теж особливу увагу приділяв проблемі гармонійного розвитку як фізичних, так і духовних сил панівної верхівки тогочасного суспільства. Для нього взірцем стала спартанська система виховання: "Тяжко знайти краще того, що знайдене з самих стародавніх часів. Для тіла – це гімнастичне виховання, а для душі – музичне" [5: 168]. При цьому Платон зауважує, що прояв її потенційних сил, має відбуватись не стільки для неї, скільки для держави, в значній мірі під її контролем та заради її потреб. (Цікаво, що сам Арістокл став Платоном, бо

неодноразово був переможцем олімпіад). Разом з тим, необхідно зауважити, що в філософських поглядах Арістотеля має місце так би мовити спортивна тематика, оскільки він наголошує, що виховання потребує три речі: хист, науку та вправу. [6: 193]. Тому не випадково, що Арістотель, як вчитель гімнастики в молодому віці, вправі надає пріоритетного значення (адже фізична вправа є дієвою основою значної кількості спортивних змагань).

Проте Середньовіччя наклало табу на тіло, тілесність, як нижчі, вторинні, людські якості. Увага, як на рівні теоретичної, так і буденної свідомості, зосереджувалася на дуалістичному роз'єднанні особистості. Такий підхід став визначальним "у багатьох суспільствах і культурах, пануючи вже більш двох тисяч років і формуючи зневажливе ставлення до всього, що пов'язане з тілом" [7: 6]. Більш того, дуалістичне роз'єднання людини в часи середньовіччя знаходило своє втілення в тому, що заперечувалося не лише все тілесне, а й будь-які ігри, насамперед спортивні. Зокрема теолог Тертуліан в своїй праці "Про видовища" вказав: "Як гілка чи ручай зберігають у собі погані якості самого дерева чи джерела, так ігри, незалежно від їх пишності, зневажають Господа" [8: 281].

Треба наголосити, що не дивлячись на негативну позицію офіційної влади середньовічного соціуму до будь-яких ігор, в ці часи набули значного поширення масові та одиночні лицарські турніри. Вони були своєрідною формою спортивних змагань, оскільки готуючись стати лицарем, юнаки приділяли значну увагу виконанню фізичних вправ, формували в себе такі важливі риси, як волю, витривалість та силу тіла і духу. Важливу роль у фізичному вихованні лицарів відігравали ігри та спорт [9: 20], як надійний шлях самореалізації людини. Досить

поширеними у середньовічному суспільстві були метання спису та молота, стрільба з лука, верхова їзда, боротьба, фехтування, стрибки в довжину. Отже, незважаючи на негативне ставлення з боку Римо-Католицької Церкви до спортивних змагань у європейському середньовічному суспільстві "народ мріяв про видовища, дивуючись то привезеним крокодилам і слонам, то затаято проклинаючи полонених саксів, які вбили себе, не бажаючи змагатись на арені" [10: 65].

Досліджуючи питання розвитку спортивної активності і діяльності в епоху Відродження, необхідно наголосити, що тоді утверджувався процес формування принципово нових, на відміну від Середньовіччя, поглядів та уявлень (у формі ідеалів вільнодумства та гуманізму), що фіксували певний компроміс у взаємодії нижчих, перш за все, земних, тілесних цінностей з вищими. Треба наголосити, що яскравими захисниками нових, буржуазних поглядів були гуманісти, котрі пропагували ідеї необхідності формування фізично сильних, життєрадісних та успішних особистостей, здатних адаптуватися до неблаганних вимог повсякденного життя. Зокрема відомий виразник філософської думки Відродження Дж. Бруно, зауважуючи те, що метою філософії є не стільки пізнання Бога, скільки природи, що є Богом у речах, зазначав про красу людського тіла, його спорідненість з духом. "Те, що викликає у мене любов до тіла є певна духовність, видима в ньому, що звана нами красою, і полягає вона не в великих або менших розмірах, не в визначених кольорах та формах, але в певній гармонії і узгодженості членів та кольорів. Це показує відому, доступну почуттям, спорідненість тіла з духом" [11: 56], - вказує мислитель.

Видатному англійському філософу Дж. Локку, як представнику

філософської думки Нового часу, належить особлива роль в осмисленні цінності здоров'я та активних фізичних вправ, спортивних ігор в його зміцненні та збереженні. Англійський філософ, звертаючи особливу увагу на користь фізичних вправ у вихованні джентльмена, зауважував, що він, заради зміцнення свого здоров'я, має доглядати за своїм тілом і формувати хороші манери та впевненість у своїх потенційних силах. "Здоров'я необхідне для наших справ та для нашого добробуту", - підкреслював Локк [12: 20, 23]. При цьому слід не забувати, що Дж. Локк не лише обґрунтував, а й створив дієву систему підготовки до самостійного життя джентльмена, якій завдяки міцному здоров'ю уособлює здоровий дух у здоровому тілі, як надійного підґрунтя спортивної діяльності. А видатний французький мислитель Просвітництва Ж.-Ж. Руссо в творі "Еміль, або Про виховання" звертає увагу на важливість для становлення й розвитку гармонійної особистості її рухової активності, загартуванню тіла, навичок та вмінь керування своїми потенційними, як фізичними, так і духовними силами. Ж.-Ж. Руссо стверджував наступне: "Якщо ви хочете розвивати розум вашого учня, виховуйте сили, якими він має керувати. Вправляйте постійно його тіло, зробіть його сильним та здоровим; нехай він працює, діє, бігає, кричить: нехай завжди перебуває в русі: нехай буде він людиною дужою за силою і через деякий час він стане таким же за розумом" [13: 144]. Мислитель наголошував на необхідності встановлення рівноваги тіла та душі: "Підростаючи, ми набуваємо сили, робимось менш неспокійними, менш рухомими, більш занурюємося в себе. Душа і тіло приходять так би мовити у рівновагу, і природа вимагає лише стільки руху, скільки необхідно для нашого самозбереження" [13: 59]. Ось чому, виходячи з його твердження, що

коли душа і тіло перебувають у рівновазі, природа вимагає від нас стільки руху, скільки необхідно для нашого самозбереження. Отже, Ж.-Ж. Руссо звертав значну увагу на нерозривну єдність тілесного та духовного здоров'я.

Варто сказати, що український філософ Г. Сковорода чинником формування цілісної особистості вважав розкриття її природних здібностей, талантів та нахилів, її природної спорідненості, як запоруки її гармонійного розвитку. Причому ідеалом такої особистості він вважав щасливу, вільну та добродішну людину, яка є здоровою не лише тілом, а й душею, що самостверджується на основі єдності волі та розуму, дій та думок, рук і серця [14: 440].

Ми також знаходимо цікаві думки у Г. Гегеля про свідому зміну людиною свого тіла: "У дійсно культурних людей зміна фігури, способу тримати себе і всякого роду зовнішніх проявів має своїм джерелом високу духовну культуру" [15: 34]. Отже, з наведеного положення випливає висновок, що зміни людської тілесності, як основи спортивної активності, в значній мірі, детерміновані розвитком внутрішньої, духовної культури.

В контексті нашого дослідження варто звернутися до концепції "культури-гри" відомих філософів минулого століття Х. Ортега-і-Гассета (*Jose Ortega y Gasset*) та Й. Хейзінга (*Johan Huizinga*). Акцентуючи увагу на наявність у спорті важливого культурного потенціалу, Ортега-і-Гассет наголошував: "протилежний інший тип зусилля, що породжується не по обов'язку, а як вільний і щедрий порив життєвої потенції: спорт... Наукова і художня творчість, політичний і моральний героїзм, релігійна святість – високі плоди спортивної захопленості... Життя, що бачить більше інтересу і цінності в своїй власній грі... надає всім своїм зусиллям притаманним спорту

радісний... обрис" [16: 195-196]. Таким чином, в іспанського мислителя присутня важлива ідея, що спорт доцільно розглядати як гру у самому гранично високому смислі цього слова.

Видатний нідерландський філософ Й. Хейзінга у творі "Homo ludens" зауважує, що Середньовіччя та Відродження не визнавали гру, але вона постійний елемент культури. Проте фізичні вправи, як культурні цінності, повсюдно утвердилися лише у минулому столітті. Хейзінга наголошує, що спортивні змагання існують впродовж багатьох віків (гребля, біг, плавання тощо). І це серйозне випробування таких фізичних якостей людини як сила, витривалість, швидкість, але "...ці форми змагання лише у незначній мірі набувають характеру організованих ігор" [17: 221]. Отже, нідерландський філософ розглядає спортивну активність і діяльність як важливе заняття, що в сучасному суспільстві поступово набуває ознак розваги, не втрачаючи статусу важливих занять.

Укажемо, що ознакою останніх років стало захоплення багатьох людей заняттям не спортом, він сприймається найчастіше як розвага для одних і професійна діяльність для інших, а спортивною чи фізичною активністю у спеціальних закладах, які нагадують античні гімнасії (спортивні клуби, фітнес-клуб, тренажерний зал тощо). Звичними для сучасної людини стали слова: боді-білдінг, пілатес, аеробіка, фітнес, фітнес-стиль, фітнес-манія, фітнес-герл, функціональний тренінг та ін. Наприклад, фітнес є різновидом фізичної активності людини для підтримки належної фізичної форми завдяки збалансуванню помірних фізичних навантажень, відпочинку та харчування. Зокрема, в обласному центрі із населенням близько 267 тисяч населення працює 39 фітнес-центрів [18: 221]. На наш погляд, можна навіть стверджувати про початок

формування "фітнес-культури" як ознаки життя людини XXI століття. Це свідчить, як видається, про захоплення здоровим способом життя, з одного боку, а, з іншого – попит у сучасному соціумі на розвиток людського капіталу. Причинами є не тільки так зване старіння націй, наслідком якого стало подовження віку працездатності в багатьох європейських країнах, зокрема й України. Ще одна вагома причина – це зростання кількості захворювань серед сучасників і, як результат, смертності серед працездатного населення. Якщо хворих на діабет найбільше проживає у країнах "третього світу" в Азії, Африці чи Південній Америці (наприклад, Кувейт – 21,1% населення віком від 20 до 79 років, за оцінками 2011 року, Ліван – 20,2%, Саудівська Аравія – 20,0%), то лідерами по захворюванню на рак, смерті від нього є мешканці Європи (Угорщина – 318 осіб на 100 000 мешканців країни, за оцінками 2008 року, Хорватія – 301 осіб, Данія – 290 осіб, Словенія – 282 особи, Італія – 277) [19: 84].

Таким чином, значною мірою суспільний інтерес до фізичної активності чи спортивної активності зумовлений зміною самого способу життя теперішньої людини: урбанізація та проживання в специфічних умовах, збільшення ролі інтелектуальної праці та зменшення рівня фізичного навантаження людей на робочих місцях, зростання кількості стресових ситуацій та ін.

Висновки та перспективи дослідження. По-перше, ми вказуємо на першість появи спортивної активності через потреби повсякденного життя, належної фізичної підготовки в умовах можливих протиборств, конфліктів, війни та ін. Тоді вона розглядається як специфічний різновид соціальної активності людини, наділеної волею і бажанням тілесного вдосконалення. По-друге, спортивну діяльність

розглядаємо особливою практикою, в якій через використання тілесності людини та керування нею досягається результат, який приносить успіх та матеріально заохочується.

Крім того, необхідно зазначити, що спортивна активність як особлива практика духовно-тілесного удосконалення людини є об'єктом філософського аналізу від Античності до сьогодення. Спортивна активність пов'язана із становленням цивілізації та розвивається разом з нею, набуваючи різноманітних форм та смислів, налаштовуючись на потреби та інтереси як соціуму, так і окремої особистості. У наш час урбанізований спосіб життя, стреси, зростання кількості захворювань важкими хворобами стали спонукати європейців активніше займатися фізичною активністю. Тому перспективою подальших досліджень може стати аналіз видів фізичної активності людини XXI століття й способів її реалізації завдяки сфері послуг в різних країнах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Adorno T. *Erziehung zur Mündigkeit* / T. Adorno. Frankfurt / M.: Suhrkamp, 1970. 156 s.
2. Шинкарук В. Проблема смисла человеческого бытия / Володимир Шинкарук // *Жизнь как творчество*. Київ : Наукова думка, 1985. 302 с.
3. Sterelny Kim. *Cooperation, Culture, and Conflict* / Kim Sterelny// *British Journal Philosophy of Science*. 67 (2016). S. 31–58.
4. Гуань Инь-Цзы. *Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни и бессмертии Древний мир – эпоха Просвещения* / Ред. кол.: И. Т. Фролов и др.; Сост. П. С. Гуревич/ Инь-Цзы Гуань. Москва: Политиздат, 1991. 464 с.
5. Платон. *Государство* / Платон. // *Сочинения в четырех томах*. Т. 3. Ч. 1 / Под. общ. ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса; Пер. с древнегреч. СПб. :

Изд-во С.-Петербур. ун-та; "Изд-во Олега Абышко", 2007. 752 с.

6. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов: пер. греч. / Лаэртский Диоген. Москва: Мысль, 1986. 576 с.

7. Thomas C. E. Sport in a Philosophic Context / C. E. Thomas. Philadelphia, 1983. 228 p.

8. Тертуллиан. О зрелищах/ Квинт Септимий Флорент Тертуллиан; пер. с лат. // Избранные сочинения. Москва: Прогресс; Культура, 1994. С. 277–293.

9. Столбов В. В. История и организация физической культуры и спорта / В. В. Столбов. Москва: Просвещение, 1982. 286 с.

10. Петрова І. В. Дозвілля у працях ранньохристиянських апологетів / І. В. Петрова // Вісник Національної Академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2014. № 3. С. 63–67.

11. Бруно Д. О героическом энтузиазме / Пер. с итал. Я. Емельянова (прозаический текст), Ю. Верховского и А. Эфроса (стихотворения)/ Д. О. Бруно. Москва: Госхудлит, 1953. 212 с.

12. Локк Дж. Мысли о воспитании / Дж. Локк. Москва: Педагогика, 1968. 296 с.

13. Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения в 2-х т. Том. 1. Эмиль, или О воспитании / Под ред. Г. Н. Джибладзе; сост. А. Н. Джурицкий. Москва: Педагогика, 1981. 656 с.

14. Сковорода Г. Сродность к богословии / Г. Сковорода. Повне зібрання творів: У 2 т. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1973. 532 с.

15. Гегель Г. Соч. в 14 томах. Том 12. Лекции по эстетике. Книга первая. Перевод Б. Г. Столпнера. Москва: Государственное социально-экономическое издательство "Полиграфкнига", 1938. 494 с.

16. Ortega Y. El tema de nuestro tiempo / Ortega Y. Gasset J. // Obrass completas. Madrid, 1950. Т. 3. Cap. 10. P. 192 – 196.

17. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнего дня/Й. Хейзинга. Москва: Прогресс-Традиция, 1992. 464 с.

18. Фитнес центры. Житомир. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://20.ua/ru/zh/kruzhki-sportivnyie-sektsii/sportzalvi-sportklubyi.html> (дата обращения: 12.06.2019).

19. Світ у цифрах 2013 року. Pocket World in Figure 2013. Київ: Тиждень; The Economist, 2013. 256 с.

REFERENCES

(TRANSLATED&TRANSLITERATED)

1. Adorno, T. (1970). *Erziehung zur Mündigkeit*. Frankfurt. M.: Suhrkamp (in German).

2. Shinkaruk, V. (1985). *Problema smysla chelovecheskogo byitiya [The problem of the meaning of human being]*. Zhizn kak tvorchestvo. Kiev: Naukova dumka (in Russian).

3. Sterelny, K. (2016). Cooperation, Culture, and Conflict. *British Journal of Philosophy of Science*. 67, 31–58 (in English).

4. Guan In-Tszyi (1991). *Chelovek: Myisliteli proshlogo i nastoyashego o ego zhizni i bessmertii Drevniy mir – epoha Prosvescheniya [Man: Thinkers of the past and present about his life and immortality The ancient world - the age of Enlightenment]*. Moskva: Politizdat (in Russian).

5. Platon. (2007). *Gosudarstvo [Republic]*. Sochineniya v chetyireh tomah. T. 3. Ch. 1. SPb.: Izd-vo S.-Peterb. un-ta; "Izd-vo Olega Abyishko" (in Russian).

6. Diogen Laertskiy. (1986). *O zhizni, ucheniyah i izrecheniyah znamenitih filosofov [On the life, teachings and sayings of famous philosophers]*. Moskva: Myisl (in Russian).

7. Thomas, C. (1983). *Sport in a Philosophic Context*. Philadelphia (in English).

8. Tertullian. (1994). *O zrelisshah [About spectacles]*. Izbrannyie

sochineniya. Moskva: Progress; Kultura (In Russian).

9. Stolbov, V. (1982). *Istoriya i organizatsiya fizicheskoy kultury i sporta [History and organization of physical education and sports]*. Moskva: Prosveschenie (in Russian).

10. Petrova, I. (2014). Dozvillya u pratsyah rannohristiyanskih apologetiv [Leisure in the writings of early Christian apologists]. *Visnik Natsionalnoji Akademiji kerivnyh kadriv kultury i mystetstv.* 3, 63–67 (in Ukrainian).

11. Bruno, D. (1953). *O geroichskom entuziazme [About Heroic Enthusiasm]*. Moskva: Goshudlit (in Russian).

12. Lokk Dzh. (1968). *Myisli o vospitanii [Thoughts on parenting]*. Moskva: Pedagogika (in Russian).

13. Russo, Zh.-Zh. (1981). *Pedagogicheskie sochineniya v 2-h t. [Pedagogical works in 2 volumes]*. Tom. 1. Emil, ili O vospitanii. Moskva: Pedagogika (in Russian).

14. Skovoroda, G. (1973). *Srodnost k bogoslovii [An affinity for theology]*. Povne zibrannya tvoriv: U 2 t. T. 1. Kijiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

15. Gegel, F. (1938). *Soch. v 14 tomah. Tom 12. Lektsii po estetike. Kniga pervaya [Works in 14 volumes. Volume*

12. Lectures on aesthetics. Book one]. Moskva: Gosudarstvennoe sotsialno-ekonomicheskoe izdatelstvo "Poligrafkniga" (in Russian).

16. Ortega, Y. (1950). El tema de nuestro tiempo. *Obrass completas*. Madrid, T. 3. Cap. 10, 192–196 (in Spain).

17. Heyzinga, Y. (1992). *Homo ludens. V teni zavtrashnego dnya [Homo ludens. In the shadow of tomorrow]*. Moskva: Progress-Traditsiya (in Russian).

18. Fitnes tsentryi. Zhitomir [Fitness centers. Zhytomyr]. Elektronnyiy resurs. Rezhim dostupa: <https://20.ua/ru/zh/kruzhki-sportivnyie-sektsii/sportzalyi-sportklubyi.html> (data obraschenija: 12.06.2019) (in Ukrainian).

19. Svit u tsifrah 2013 roku. Pocket World in Figure (2013) [The world in numbers in 2013. Pocket World in Figure]. Kijiv: Tyzhden; The Economist (in Ukrainian).

Receive: September 13, 2019

Accepted: November 14, 2019